

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ
Циклова комісія соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної
підготовки**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Транспортне право»
вибіркових компонент освітньо-професійної програми першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Аеронавігація

за темою № 7- Законодавство України про залізничний транспорт

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 26.09.22 р. № 9

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 19.09.22 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 23.09.22 р. № 9

Розглянуто на засіданні циклу соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної
підготовки, протокол від 14.09.2022 № 4

Розробники: викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та
фізичної підготовки, спеціаліст вищої категорії Хомяк О.В.

Рецензенти:

1. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та
фізичної підготовки КЛК ХНУВС, к.пед.н., доктор філософії,
спеціаліст вищої категорії, Кірюхіна М.В. .
2. Доцент кафедри юридичних наук Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського кандидат юридичних
наук Латишева В.В.

План лекції

1. Залізничний транспорт. Поняття структура системи та види.
2. Повноваження суб'єктів управління залізничним транспортом.
3. Правові основи діяльності залізничного транспорту.
4. Організація перевезень вантажів залізничним транспортом

Рекомендована література:

Основна:

1. Е.Ф. Демський, В.К. Гіжевський. Транспортне право України. К.: Дрінком Інтер, 2002.
2. Е.Ф. Демський. Транспорт, пасажир, право. К.: Сусп-во «Знання» УРСР, 1987.

Текст лекції

1. Залізничний транспорт. Поняття структура системи та види.

Однією з найпоширеніших галузей транспорту є залізничний, на долю якого припадає основна маса перевезення пасажирів і вантажів. Крім залізничного є промисловий залізничний транспорт під яким розуміється транспортно - технологічний комплекс, що забезпечує системне переміщення вантажів у процесі виробництва.

До структури залізничного транспорту належать: підприємства, шляхи сполучення, промислові, торговельні, постачальні підприємства.

Залежно від виконання завдань залізничний транспорт поділ:

- вантажний
- пасажирський-здійснює перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу, пошти.

Залежно від відстані перевезення - пасажирський транспорт буває:

- приміського
- місцевого
- далекого сполучення

Експлуатуються - дизель та електропоїзди, пасажирські та швидкі поїзди.

Залізничний транспорт України як одна з найпотужніших галузей має велике загальнодержавне значення. Очолює структуру управління КМУ який визначає умови і порядок організації діяльності залізничного транспорту. КМУ здійснює такі повноваження:

- 1) затверджує Статут залізниць України
- 2) приймає рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію
- 3) призначає і звільняє керівників залізниць
- 4) визначає порядок встановлення охоронних зон їх розміри і режими користування

5) затверджує положення про відомчу воєнізовану охорону
Укрзалізниця-здійснює управління в галузі залізничного транспорту.

Основне завдання Укрзалізниці:

- організація злагодженої роботи залізниці підприємств з метою задоволення потреб населення
- управління процесом залізничних перевезень регулювання в сфері діяльності організації
- проведення соціальної політики на залізничному транспорті

Укрзалізниця має право:

- з дійснювати контроль за ефективним використанням і збереженням державного майна
- взаємодіяти з іншими органами інших держав
- одержувати від залізниць безплатну інформацію необхідну для виконання завдань.

Підрозділи залізниці:

Комерційне управління, пасажирське, управління локомотивного господарства, колійного господарства, розвитку та інвестиції, вагонного господарства, зовнішніх зв'язків, Управління статистики, юридичне.

Станції бувають: пасажирські, вантажні, сортувальнідільничі.

Залізнична станція - лінійне підприємство залізничного транспорту в організації перевезення вантажів, пасажирів, багажу підпорядковується відділенню залізниці.

Обов'язки відправників: надати станції навантаження на кожне відправлення вантажу накладну, станція видає накладну одержувачу разом з вантажем; на вимогу залізниці пред'являти стандарт чи сертифікат; здійснювати підготовку під наливання спеціальних цистерн на бункерних на піввагонів усіх форм власності; підготовляти вантаж з урахуванням його сторонності під час транспортування; завантажити вантаж у вагони.

Залізниця - перевізник зобов'язана: подати під час завантаження справні, очищені від залишків вантажу, сміття, реквізиту; продезінфікувати вагони та контейнери, доставити вантаж за призначенням у встановлені терміни, перевірити масу, кількість місць і стан вантажу(за статутом).

Одержувач зобов'язаний: повністю вивантажити вантаж із вагона і контейнера; прибрати з вагона стояки, дріт скріплюючий, бруски, папір, засоби кріплення, очистити поверхню кузова.

За договором перевезення пасажирів останній має широке коло прав основних з яких є право на: безпечне доставлення до місця призначення, безпечно перевозити з собою віком до 5 років, безпечне перевезення з собою 36 кг ручної поклажі, перевезення багажу з станції відправлення до станції видачі багажу.

Пасажир зобов'язаний: сплатити встановлену плату за замовлену поїздку чи перевірення багажу; займати місце у вагоні згідно з придбаним проїзним документом, пред'являти документи що підтверджують правона пільговий чи безплатний проїзд.

Перевізник зобов'язаний: безпечно перевозити пасажирів від пункту виїзду до пункту призначення вказаному в проїзному документі, перевезти багаж пасажирів до пункту призначення, своєчасно доводити до відома пасажирів про зміну колії, надавати пільги пасажирів які мають на це право.

Перевізник зобов'язаний: вимагати від пасажирів правел поведінки громадян на залізничному транспорті, відмовити пасажирів в придбанні проїзних документів, відмовити в посадці при пред'явленні надійних документів, вимагати розпакування багажу у разі виникнення сумніву щодо правильності оголошеної цінності.

Організація перевезень пасажирів здійснюється залізничним транспортом загального користування на основі ЦКУ, Господарського Кодексу, статуту залізниць України, правилами перевезеннями пасажирів. До органів управління залізничним транспортом відносяться: укрзалізниця, Міністерство інфраструктури, КМУ. Укрзалізниця є монополістом у сфері залізничних перевезень і саме тарифи на перевезення пасажирів, вантажів та багажу за винятком приміських перевезень пасажирів в межах Укрзалізниці на основі чинного законодавства.

2. Повноваження суб'єктів управління залізничним транспортом.

З метою забезпечення державних і суспільних інтересів, свободи підприємництва і формування ринку транспортних послуг, безпеки перевезень, захисту навколишнього природного середовища Кабінет Міністрів України визначає умови і порядок організації діяльності залізничного транспорту загального користування, сприяє його пріоритетному розвитку, надає підтримку в задоволенні потреб залізниць у рухомому складі, матеріально-технічних і паливно-енергетичних ресурсах.

Залізниця є основною організаційною ланкою на залізничному транспорті. Створення, реорганізація, ліквідація та визначення територіальних меж залізниць, призначення і звільнення їх керівників здійснюються рішеннями Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства інфраструктури України.

Повноваження, права та обов'язки залізниць визначаються цим Законом, їх статутами. Затвердження статутів залізниць здійснюється Міністерством транспорту України за погодженням з центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики та Антимонопольним комітетом України.

Створення, реорганізація та ліквідація підприємств, установ і організацій, які входять до складу залізниць, затвердження їх статутів (положень), а також укладання контрактів (трудових договорів) з їх керівниками здійснюються у порядку, встановленому чинним законодавством України, а також статутами залізниць.

Управління залізницями та іншими підприємствами залізничного транспорту, що належать до загальнодержавної власності, здійснюється органом управління залізничним транспортом – Державною адміністрацією

залізничного транспорту України (далі – Укрзалізниця), підпорядкованим Міністерству інфраструктури України.

Управління процесом перевезень у внутрішньому і міжнародному сполученнях, а також регулювання виробничо- господарської діяльності у сфері організації і забезпечення цього процесу залізницями, підприємствами, установами та організаціями проводяться централізовано і належать виключно до компетенції Укрзалізниці, яка здійснює функції господарюючого суб'єкта.

Органом керування залізничним транспортом загального користування є Державна адміністрація залізничного транспорту України (Укрзалізниця), що була створена в грудні 1991 р. До сфери керування Укрзалізницею входять Донецька, Львівська, Одеська, Південна, Південно-Західна та Придніпровська залізниці, а також інші підприємства й організації єдиного виробничо-технологічного комплексу, що забезпечують перевезення вантажів і пасажирів. Укрзалізниця здійснює централізоване керування процесом перевезень у внутрішньому й міждержавному сполученнях, регулює виробничо-господарську діяльність залізниць.

Південно-Західна залізниця – одна з найстаріших залізниць України має адміністративний центр в столиці України – місті Києві. Загальна експлуатаційна протяжність залізниці – 4668 км. Розгорнута довжина головних колій складає 6438,1 км. Електротягою виконується 93,3 % усіх перевезень вантажів та пасажирів. Експлуатаційну роботу залізниці здійснюють п'ять дирекцій із залізничних перевезень – Київська, Козятинська, Жмеринська, Коростенська, Конотопська. На Південно-Західній залізниці налічується 315 станцій. На магістралі працюють 17 класних вокзалів. Працівників залізниці обслуговують 15 лікарень, поліклініки, лінійні амбулаторії, аптеки.

Історія **Придніпровської залізниці** починається з 15.11.1873 року. Придніпровська залізниця обслуговує Дніпропетровську і Запорізьку області, Автономну республіку Крим та окремі райони ще п'яти областей України. Загальна протяжність її колій складає понад 3250 кілометрів, з них 58,3% електрифіковано, 83,5% колій обладнано автоматичним регулюванням руху, 90% станцій мають електричну централізацію.

До складу залізниці входять чотири дирекції залізничних перевезень, перевізна робота виконується 244 станціями, з них 4 сортувальні, 7 пасажирських, 67 вантажних, 19 дільничних.

Географічне положення і конфігурація напрямків та дільниць **Південної залізниці** визначають її велике транзитне значення. Вона зв'язує Донбас зі столицею України і західними областями, знаходиться на головному пасажирському ході Північ – Крим – Кавказ.

Залізниця здійснює транспортне обслуговування підприємств та населення семи областей України: Харківської, Полтавської, Сумської, Кіровоградської, Чернігівської, Луганської, Донецької; стикується з Південно-

Західною, Донецькою, Придніпровською, Одеською та Південно-Східною (РФ) залізницями.

Донецька залізниця є складовою частиною залізничного транспорту України та пролягає по території Донецької і Луганський, частково Дніпропетровської, Запорізької і Харківської областей України. До складу магістралі входять чотири Дирекції із залізничних перевезень.

Експлуатаційна довжина залізниці – 2927,6 км. Донецька залізниця обслуговує Донецьку, Луганську, частково Дніпропетровську, Запорізьку і Харківську області. Вона поєднує в єдиний транспортний конвеєр Донбас з Наддніпрянщиною, центральні райони Російської Федерації та України з Поволжям і Кавказом. На півдні Донецька залізниця має вихід до Азовського моря через Маріупольський Торговий порт. Протяжність її колій складає 13% загальної довжини залізничної мережі України. У той же час на її частку приходить 47% навантаження і 36% вивантаження всіх залізниць України.

Львівська залізниця є важливим центром у транспортних перевезеннях між Сходом та Західною Європою, оскільки межує з Польщею, Угорщиною, Румунією, Словаччиною. Це спонукає не лише до поліпшення організації перевезень, підвищення швидкості передачі вагонів, але й відкриття нових прикордонних переходів, розширення і реконструкції розвантажувально-перевантажувальних пунктів.

Прокладання колії європейського стандарту, швидкість перевезень, комфорт для пасажирів – головний вимір сучасного транспортного шляху для Львівської залізниці.

Одеська залізниця – важлива складова єдиного транспортного конвеєра південного заходу України і є найважливішою складовою частиною залізничного транспорту держави. На її долю припадає майже 20% вантажообігу, більш 16% пасажирообігу залізниць країни. Залізниця пролягає по території шести областей: Одеської, Миколаївської, Херсонської, Черкаської, Кіровоградської і Вінницької.

Головна особливість **Одеської залізниці** – її приморське і прикордонне положення. У регіоні Одеської залізниці розташовані великі морські та річкові порти. Таким чином, забезпечуються зовнішні транспортно-економічні зв'язки з більш ніж 70 країнами світу.

Підприємства: Дарницький вагоноремонтний завод; Гніванський завод спец залізобетону; Коростенський завод залізобетонних шпал; Кременчуцький завод залізобетонних шпал; Попаснянський вагоноремонтний завод; Стрийський державний вагоноремонтний завод; Старокостянтинівський завод залізобетонних шпал; Український державний центр залізничних рефрижераторних перевезень; ДП "Укрспецвагон" Український державний центр з експлуатації спеціалізованих вагонів; ДП

Укрзалізничпостач; ДП Вінницятрансприлад; Центральна станція зв'язку Укрзалізниці; Донбасшляхпостач; Головний інформаційно-обчислювальний центр Укрзалізниці; Український Державний розрахунковий центр міжнародних перевезень; УДЦТС Ліски; Державне підприємство

Український центр механізації колійних робіт; Український центр по обслуговуванню пасажирів на залізничному транспорті України; ДП Український транспортно-логістичний центр; Укртрансфармація; ДП "Українська залізнична швидкісна компанія" (УЗШК).

З метою підвищення ефективності та вдосконалення правових засад взаємодії Укрзалізниці з іншими суб'єктами системи забезпечення пасажирських перевезень, на нашу думку, доцільно передбачити розроблення та затвердження двосторонніх інструкцій щодо взаємодії суб'єктів стосовно їх діяльності на окремих етапах технологічного процесу перевезень, які б визначали конкретні обов'язки суб'єктів взаємодії щодо здійснення відповідних заходів (наприклад, спільні інструкції):

1. Укрзалізниці з МВС України щодо супроводу пасажирських поїздів дальнього сполучення.

2. Укрзалізниці з Міністерством закордонних справ України, Міністерством внутрішніх справ України щодо супроводу пасажирських поїздів міжнародного сполучення.

3. Укрзалізниці зі Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України щодо дій при вчиненні терористичного акту у рухомому складі пасажирських поїздів.

4. Укрзалізниці з Міністерством оборони та Міністерством внутрішніх справ України з питань територіальної оборони.

Таким чином, під взаємодією Укрзалізниці з іншими органами державного управління і громадськістю при забезпеченні пасажирських перевезень слід розуміти погоджену за метою, місцем і часом спільну діяльність державних, громадських організацій, скеровану на підтримку високого рівня техніко-економічних показників підприємств та установ залізниці і задоволення потреб населення міст, населених пунктів, об'єктів господарського комплексу.

Законом України "Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування" передбачені особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту.

Утворення Товариства здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України відповідно до законодавства з урахуванням деяких особливостей. Утворення Товариства не потребує попереднього дозволу Антимонопольного комітету України. Товариство утворюється як публічне акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого закріплюються в державній власності, на базі Державної адміністрації залізничного транспорту України, а також підприємств, установ та організацій залізничного транспорту загального користування, які реорганізуються шляхом злиття. Статут Товариства затверджується Кабінетом Міністрів України. Засновником Товариства є держава в особі Кабінету Міністрів України.

Товариство є правонаступником усіх прав і обов'язків Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного

транспорту. Оприлюднення затвердженого Кабінетом Міністрів України переліку підприємств залізничного транспорту, на базі яких утворюється Товариство, є офіційним повідомленням для кредиторів про припинення таких суб'єктів господарювання. Під час утворення Товариства, формування його статутного капіталу та припинення Державної адміністрації залізничного транспорту України і підприємств залізничного транспорту, у тому числі під час відступлення права вимоги, переведення боргу, проведення реорганізації, не застосовуються положення законодавства щодо:

- необхідності одержання згоди кредиторів стосовно заміни боржника у зобов'язанні (переведення боргу), якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- права кредиторів вимагати у зв'язку з проведенням реорганізації забезпечення виконання зобов'язань, їх дострокового припинення або виконання та відшкодування збитків;
- неможливості завершення реорганізації до задоволення вимог, заявлених кредиторами;
- проведення аудиторської перевірки фінансової звітності підприємств залізничного транспорту;
- проведення екологічного аудиту підприємств залізничного транспорту.

Одночасно з прийняттям рішення про утворення Товариства Кабінет Міністрів України формує комісію з утворення Товариства, до складу якої входять представники Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, Державної адміністрації залізничного транспорту України, Фонду державного майна України, центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, профспілок, що діють у галузі.

Комісія у чотиримісячний строк з дня затвердження її складу подає центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, для затвердження у місячний строк зведений передавальний акт, зведений акт оцінки майна залізничного транспорту загального користування, а також проект статуту Товариства для подання Кабінетові Міністрів України. Зведені передавальний акт та акт оцінки складаються на основі узагальнених даних передавальних актів та актів оцінки, складених стосовно цілісного майнового комплексу кожного підприємства залізничного транспорту. Розмір статутного капіталу Товариства визначається під час його утворення згідно із зведеним актом оцінки майна залізничного транспорту загального користування.

З дня прийняття рішення Кабінету Міністрів України про утворення Товариства до державної реєстрації Товариства Державна адміністрація залізничного транспорту України, підприємства залізничного транспорту, господарські товариства, 100 відсотків акцій (часток, паїв) яких належать державі та вносяться до статутного капіталу Товариства, не мають права без

згоди центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту:

- вчиняти правочини, які можуть призвести до відчуження майна, вартість якого становить більше 5 відсотків балансової вартості активів Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного транспорту на день затвердження останнього балансового звіту;

- скорочувати чисельність працівників;
- здійснювати випуск цінних паперів, надавати позики;
- передавати нерухоме майно в оренду;
- передавати майно в заставу або безоплатне користування;
- придбавати акції (частки, паї) у статутному (складеному) капіталі господарських товариств.

До статутного капіталу Товариства вносяться:

- майно залізничного транспорту загального користування;
- 100 відсотків акцій акціонерних товариств, що проводять ремонт тягового рухомого складу та виготовляють залізобетонні конструкції і шпали, повноваження з управління корпоративними правами яких здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту;

- акції (частки, паї), що належать державі у статутному (складеному) капіталі господарських товариств, утворених за участю підприємств залізничного транспорту;

- право постійного користування земельними ділянками, наданими для розміщення підприємств залізничного транспорту;

- право господарського відання магістральними залізничними лініями загального користування та розміщеними на них технологічними спорудами, передавальними пристроями, що безпосередньо використовуються для забезпечення процесу перевезень, а саме: залізничні станції та колії загального користування, тягові підстанції, контактна мережа та інші пристрої технологічного електропостачання, системи сигналізації, централізації, блокування та управління рухом поїздів, об'єкти і майно, призначені безпосередньо для виконання аварійно-відновлювальних робіт.

Внесення права користування земельними ділянками, наданими для розміщення підприємств залізничного транспорту, до статутного капіталу Товариства здійснюється відповідно до нормативної оцінки таких ділянок, а у разі її відсутності – відповідно до експертної оцінки.

Товариство провадить діяльність, у тому числі пов'язану з державною таємницею, до отримання необхідних ліцензій та інших документів дозвільного характеру на основі відповідних документів, отриманих підприємствами залізничного транспорту, у межах строку їх дії.

Переоформлення правовстановлюючих документів на об'єкти нерухомого майна, внесені до статутного капіталу Товариства, здійснюється протягом двох років з дня державної реєстрації Товариства. Державна реєстрація прав на нерухоме майно, внесене до статутного капіталу

Товариства, здійснюється на підставі передавального акта та акта оцінки майна залізничного транспорту, внесеного до статутного капіталу Товариства. Передавальний акт та/або акт оцінки майна залізничного транспорту є документами, що підтверджують виникнення, перехід, припинення прав на майно, внесені до статутного капіталу Товариства. Акції господарських товариств, внесені до статутного капіталу Товариства, є його власністю. З дня державної реєстрації Товариство зобов'язане набути у встановленому порядку право власності на акції, внесені до його статутного капіталу. Дивіденди, отримані Товариством за результатами діяльності господарських товариств, пакети акцій яких внесені до його статутного капіталу, можуть спрямовуватися Товариством на відновлення основних засобів таких господарських товариств.

Чистий прибуток Товариства, з якого розраховується та сплачується частина чистого прибутку (доходу) до Державного бюджету України, зменшується на суму нарахованої амортизації на майно, передане Товариству на праві господарського відання, яка спрямовується для фінансування капітальних вкладень на будівництво (реконструкцію, модернізацію) таких об'єктів.

Органами Товариства є: загальні збори; правління; наглядова рада; ревізійна комісія. Вищим органом Товариства є загальні збори. Функції загальних зборів виконує Кабінет Міністрів України. Виконавчим органом Товариства, який здійснює управління його поточною діяльністю, є правління. Очолює правління голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України. Чисельність і персональний склад правління затверджуються Кабінетом Міністрів України. Контроль за діяльністю правління та захист прав акціонерів

Товариства здійснює наглядова рада. Чисельність і персональний склад наглядової ради затверджуються Кабінетом Міністрів України. Контроль за фінансово-господарською діяльністю Товариства здійснює ревізійна комісія. Чисельність і персональний склад ревізійної комісії затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Товариство повністю відповідає за зобов'язаннями, які передбачені Галузевою угодою між Державною адміністрацією залізничного транспорту України та профспілками щодо підприємств залізничного транспорту, до укладення нової відповідної угоди. У державній власності перебуває 100 відсотків акцій Товариства, які забороняється відчужувати, передавати в управління, заставу, використовувати для формування статутного (складеного) капіталу суб'єктів господарювання та вчиняти щодо них інші правочини, наслідком яких може бути їх відчуження з державної власності.

Управління корпоративними правами держави стосовно Товариства здійснює Кабінет Міністрів України. Управління корпоративними правами держави, переданими до статутного капіталу Товариства, здійснює Товариство.

Магістральні залізничні лінії загального користування та розміщені на них технологічні споруди, передавальні пристрої, що безпосередньо використовуються для забезпечення процесу перевезень, а саме: залізничні станції та колії загального користування, тягові підстанції, контактна мережа та інші пристрої технологічного електропостачання, системи сигналізації, централізації, блокування та управління рухом поїздів, об'єкти і майно, призначені безпосередньо для виконання аварійно-відновлювальних робіт, є державною власністю та закріплюються за Товариством на праві господарського відання.

Товариство не може відчужувати, передавати в користування, оренду, лізинг, концесію, управління, заставу, безоплатне користування, вносити до статутного (складеного) капіталу суб'єктів господарювання майно, зазначене в частині першій цієї статті, та вчиняти щодо нього інші правочини, наслідком яких може бути відчуження такого майна.

Таке майно не підлягає приватизації, продажу під час провадження у справі про банкрутство, на нього не може бути звернене стягнення за рішенням суду, накладено арешт.

Товариство не має права безоплатно передавати майно, внесене до його статутного капіталу, іншим юридичним особам чи громадянам, крім передбачених законом випадків.

Порядок списання, відчуження, передачі в користування, оренду, концесію майна, зазначеного в частині першій цієї статті, розпорядження іншим майном, внесеним до статутного капіталу Товариства, та майном, набутим Товариством, визначається Кабінетом Міністрів України. Кошти, отримані Товариством від операцій з майном, спрямовуються виключно на провадження статутної діяльності Товариства.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 року № 200 "Про утворення публічного акціонерного товариства "Українська залізниця" відповідно до Закону України "Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування" утворено **публічне акціонерне товариство "Українська залізниця"**.

До основних видів діяльності Товариства відносяться:

- надання послуг з перевезення пасажирів, вантажів, зокрема, небезпечних вантажів, багажу, вантажобагажу і пошти залізничним транспортом у внутрішньому та міжнародному сполученнях;
- надання послуг з доступу до інфраструктури залізничного транспорту та інших послуг, пов'язаних з використанням об'єктів інфраструктури;
- проектування, будівництво, утримання, експлуатація, реконструкція, ремонт, модернізація, технічне переоснащення та інші види поліпшення об'єктів інфраструктури залізничного транспорту;
- будівельна діяльність, в тому числі організація будівництва будівель; будівництво житлових і нежитлових будівель; будівництво комунікацій; будівництво споруд; спеціалізовані будівельні роботи;
- будівництво залізниць і метрополітену;

- допоміжне обслуговування наземного транспорту;
- надання послуг локомотивної тяги;
- транспортування вантажів (переміщення вантажів без укладення договору перевезення) залізничними коліями загального та незагального користування;
- надання послуг з навантаження, перевантаження, розвантаження, зважування, приймання, видача та кріплення вантажів, перевірка правильності їх навантаження та кріплення;
- надання послуг з навантаження та вивантаження багажу, вантажобагажу та пошти на залізничних коліях загального та незагального користування;
- надання послуг з охорони вантажів, прийнятих до перевезення, а також охорона штучних споруд, об'єктів інфраструктури залізничного транспорту, здійснення іншої охоронної діяльності;
- діяльність із зберігання та складування всіх видів вантажів у тому числі тих, які знаходяться під митним контролем, а також вантажобагажу, багажу та ручної поклажі пасажирів;
- надання транспортно-експедиторських послуг, організація перевезень залізничним транспортом, організація групових або індивідуальних відправлень вантажів (у тому числі вивіз і доставка вантажів, а також компонування партій), видача й одержування транспортної документації та накладних;
- посередницька діяльність митного брокера та митного перевізника;
- виробництво, експлуатація, модернізація, деповський, капітальний, поточний та інші види ремонту, технічне обслуговування з відчепленням та надання послуг з технічного обслуговування залізничного рухомого складу, контейнерів і технічних засобів, що експлуатуються на залізничному транспорті;
- надання послуг з відчеплювального ремонту вантажних вагонів і контейнерів, ремонту колісних пар, промивально-пропарювальних робіт, а також дезінфекція вантажних вагонів;
- продаж проїзних документів, виконання робіт та надання послуг з обслуговування пасажирів на станціях, вокзалах та в пасажирських поїздах;
- проведення робіт з ремонту електромашин, виготовлення електрощитів, електроосвітлювальної апаратури та металоконструкцій;
- виконання робіт з виготовлення, монтажу, ремонту, експертного обстеження, неруйнівного контролю, технічного обслуговування машин і устаткування промислового призначення, безпечна експлуатація та ремонт об'єктів котлонагляду, вантажопідіймальних механізмів та інших технічних засобів;
- допоміжне обслуговування наземного транспорту, транспортне оброблення вантажів, інша допоміжна діяльність у сфері транспорту, організація та забезпечення функціонування логістичних центрів з комплексного обслуговування у сфері залізничних вантажних перевезень;

3. Правові основи діяльності залізничного транспорту.

Серед всіх підгалузей транспорту залізничний транспорт є найбільш розвинутим у нашій країні. За загальною довжиною залізничних шляхів він займає четверте місце у світі після США, Росії і Канади. Вантажообіг, який виконує залізничний транспорт, складає близько 40-60 % від усіх перевезень у країні. А залізничний пасажирообіг – 50-70 % від загального обсягу перевезень. Шляхова мережа української залізниці досить розгалужена, значна частка її електрифікована (близько 40 %), майже третина загальної довжини шляхів має двох- і багатошляхові ділянки.

З економічної точки зору, залізниця є найбільш рентабельним видом транспорту в нашій країні. Це перш за все стосується перевезень вагонних партій вантажів навалом (кам'яного вугілля, руди, піску, сільськогосподарської і лісової продукції) і на далекі відстані.

Однак, залізничний транспорт має досить високу зношеність основних фондів (у певних випадках мова йде про – 80-90 %), 15-17 % шляхів непридатні для подальшого використання. Суттєвим недоліком є те, що ширина колії вітчизняної залізниці відрізняється від західноєвропейської. Значно зменшує обсяг можливих міжнародних перевезень та обставина, що на західних кордонах країни не вистачає спеціально обладнаних станцій, пунктів перестановки вагонів на візки західноєвропейської колії тощо.

Роль залізниці в Єдиній транспортній системі України визначається і тим, що через територію держави пролягають основні транспортні трансєвропейські коридори: Схід - Захід, Балтика - Чорне море. Зокрема, трансєвропейська залізнична магістраль Е-30, що бере початок у Берліні, перетинає Україну на маршруті Мостиска - Львів - Київ і йде далі до Москви, а на території Польщі перетинається зі швидкісними магістралями Е-59 і Е-65.

Залізничний транспорт - складова єдиної транспортної системи України. Розрізняється транспорт загального користування і відомчий транспорт.

До складу залізничного транспорту входять підприємства залізничного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, рухомий склад залізничного транспорту, залізничні шляхи сполучення, а також промислові, будівельні, торгівельні та постачальницькі підприємства, навчальні заклади, технічні школи, дитячі дошкільні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, культури, науково-дослідні, проектно-конструкторські організації, підприємства промислового залізничного транспорту та інші підприємства, установи й організації незалежно від форм власності, що забезпечують його діяльність і розвиток.

Основні правові, економічні та організаційні засади діяльності залізничного транспорту визначає Закон України «Про залізничний транспорт». У цьому законі приведені поняття залізничного транспорту як виробничо-технологічного комплексу організацій і підприємств залізничного транспорту загального користування, призначеного для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і

міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності тощо.

Залізничний транспорт порівняно з іншими галузями є сферою з найбільшою часткою державної власності і високим рівнем адміністрування усіх транспортних відносин.

Кабінет Міністрів України визначає умови і порядок організації діяльності залізничного транспорту загального користування, сприяє його пріоритетному розвитку, надає підтримку в задоволенні потреб залізниць у рухомому складі, матеріально-технічних і паливно-енергетичних ресурсах.

Створено спеціалізований орган управління залізницею - Державна адміністрація залізничного транспорту (Положення про Державну адміністрацію Залізничного транспорту України, затверджене Постановою КМ України від 29 лютого 1996 р. № 262).

Державна адміністрація залізничного транспорту (Укрзалізниця) є органом управління залізничним транспортом загального користування, підвідомчим Міністерству інфраструктури. Укрзалізниця здійснює централізоване управління процесом перевезень у внутрішньому і міжнародному сполученнях та регулює виробничо-господарську діяльність залізниць у сфері організації цього процесу.

Основними завданнями Укрзалізниці є:

- 1) організація злагодженої роботи залізниць і підприємств з метою задоволення потреб суспільного виробництва і населення в перевезеннях;
- 2) забезпечення ефективної експлуатації залізничного рухомого складу, його ремонту та оновлення;
- 3) розроблення концепцій розвитку залізничного транспорту;
- 4) вжиття заходів для забезпечення безпеки функціонування залізничного транспорту, його інфраструктури та надійності його роботи.

Укрзалізницю очолює генеральний директор, який призначається відповідно до законодавства України.

Генеральний директор Укрзалізниці має заступників, які за поданням Міністра транспорту призначаються Кабінетом Міністрів України.

Для розроблення основних напрямів розвитку залізничного транспорту, вирішення найважливіших питань його господарської діяльності створюється рада Укрзалізниці. Склад ради та положення про неї затверджуються Міністром транспорту та зв'язку.

У складі Укрзалізниці діє шість залізниць, які є основними і організаційними господарськими ланками галузі. Створення, реорганізація, ліквідація та визначення територіальних меж залізниць, призначення і звільнення їх керівників здійснюються за рішеннями Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства транспорту та зв'язку України.

До сфери управління Укрзалізниці входять Донецька, Львівська, Одеська, Південна, Південно-Західна та Придніпровська залізниці, а також

інші об'єднання, підприємства, установи і організації залізничного транспорту за переліком, визначеним Міністерством транспорту та зв'язку України.

Управління залізницями та іншими підприємствами залізничного транспорту, що належать до загальнодержавної власності, здійснюється Державною адміністрацією залізничного транспорту України.

Повноваження, права та обов'язки залізниць визначаються їх статутами та Законом України «Про залізничний транспорт». Затвердження статутів залізниць здійснюється Міністерством інфраструктури України за погодженням з Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України та Антимонопольним комітетом України.

У складі залізниць можуть створюватися експедиторські та транспортно-експедиційні організації.

Створення, реорганізація та ліквідація підприємств, установ і організацій, які входять до складу залізниць, затвердження їх статутів (положень), а також укладання контрактів (трудових договорів) з їх керівниками здійснюються у порядку, встановленому чинним законодавством України і статутами залізниць.

Управління процесом перевезень у внутрішньому і міжнародному сполученнях, а також регулювання виробничо-господарської діяльності у сфері організації і забезпечення цього процесу залізницями, підприємствами, установами та організаціями проводяться централізовано і належать виключно до компетенції Укрзалізниці, яка здійснює функції господарюючого суб'єкта.

Відносини залізниць із місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та місцевими представницькими органами базуються на податковій і договірній основах відповідно до чинного законодавства України. До компетенції цих органів належать контроль за роботою залізничного приміського пасажирського транспорту і вокзалів, погодження тарифів у приміських сполученнях, погодження питання щодо пунктів зупинок, закриття залізничних станцій для обслуговування пасажирів, автомобільних переїздів через залізничні колії. На місцеві органи державної виконавчої влади і органи місцевого самоврядування покладається організація виконання робіт з благоустрою привокзальних площ, спорудження та впорядкування під'їздів до залізничних станцій, забезпечення їх телефонним зв'язком та транспортним сполученням із населеними пунктами за місцем розташування станцій, запобігання правопорушенням на залізницях.

4. Організація перевезень вантажів залізничним транспортом

Перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні регулюються Статутом залізниць України, Правилами перевезення вантажів, Технічними умовами навантаження і кріплення вантажів, іншими нормативними документами, а також договором, який укладається між транспортним підприємством і вантажовідправником, експедитором або іншим замовником. Робота з організації перевезень на залізниці покладена на спеціальні служби

залізниці: товарні контори станцій, товарні каси, багажні (вантажні) двори. В їх обов'язки входить оформлення і перевірка складених вантажовідправниками документів на вантажні перевезення, а також забезпечення процесу доставки вантажів.

Перевезення торговельних вантажів залізницею здійснюються на договірних засадах на основі місячного планування перевезень. Основою місячного планування перевезень є поточні або довгострокові договори про організацію перевезення та замовлення відправників або експедиторів. Для цього в місцеве Управління залізниці замовник (вантажовідправник, експедитор) не пізніше ніж за 14 днів до початку місяця, в якому планується перевезення, повинен подати заявку (місячне замовлення) для отримання необхідної кількості вагонів або контейнерів. Така заявка подається у трьох примірниках, кожний з яких підписується керівником підприємства і його підпис затверджується печаткою, за формою розгорнутого плану перевезень вантажів за встановленою номенклатурою, з розподілом по видах вантажів, станціях відправлення і залізницях призначення, а по вантажах, що відвантажуватимуться у межах залізниці відправлення - з розподілом по станціях призначення. При цьому обсяги перевезень розраховуються в тоннах і вагонах або тільки у вагонах. Вантажовідправники подають окремий розгорнутий план по кожній станції відправлення на кожен номенклатурну групу вантажів.

Після розробки місцевою залізницею місячного плану перевезення вантажів та доведення його до відома вантажовідправника він повинен подати декадне замовлення на надання вагонів у розрізі днів декади і напрямків перевезення (не пізніше ніж за 3 дні до початку декади).

На основі отриманого (не пізніше ніж за 1 день до початку декади) повідомлення місцевої станції залізниці про кількість виділених вагонів у розрізі вантажів і залізниць або станцій призначення вантажовідправник повинен забезпечити підготовку вантажу до відправки, визначити спосіб його переміщення (тобто встановити для даного вантажу вид відправлення, швидкість доставки, вид сполучення), оформити відповідні перевізні документи і передати вантажі транспортному підприємству.

Важливу роль в організації перевезення відіграє спосіб перевезення вантажів, який визначається низкою ознак, що базуються на класифікації залізничних перевезень за територіальною ознакою і видом сполучення, видом відправлення, швидкістю перевезення тощо. Швидкість перевезення вантажу вибирає і вказує в залізничній накладній вантажовідправник.

Основним перевізним документом при залізничному перевезенні є транспортна залізнична накладна, яка супроводжує вантаж до станції призначення і передається вантажоодержувачеві разом з вантажем. У накладній вказуються відомості про відправника і одержувача, швидкість перевезення, найменування вантажу, кількість місць і масу вантажу, оголошену цінність вантажу, час приймання його до перевезення та ін. Крім накладної заповнюються інші передбачені документи (дорожня відомість на

перевезення вантажу, корінець дорожньої відомості на перевезення, квитанція про прийняття вантажу до перевезення; при перевезеннях вантажів з обмеженими термінами зберігання додатково повинні бути виписані сертифікати, посвідчення якості товарів, ветеринарні посвідчення). У транспортній залізничній накладній залізниця зобов'язана проставити календарний штамп, що підтверджує факт прийняття вантажу для перевезення. Квитанція про прийняття вантажу до перевезення видається вантажоодержувачеві під розписку у відповідній графі корінця дорожньої відомості.

Перевезення вантажів по залізниці за територіальною ознакою поділяють на внутрішні перевезення та міжнародні перевезення (в тому числі перевезення експортних та імпорتنих вантажів і транзитні перевезення); залежно від виду сполучення внутрішні перевезення вантажів залізницею поділяють на місцеві перевезення (перевезення здійснюються між двома станціями одного Управління залізниці); перевезення в прямому внутрішньому сполученні (між станціями двох і більше Управлінь залізниці); перевезення в змішаному сполученні (різними видами транспорту), зокрема, перевезення в прямому змішаному сполученні (різними видами транспорту за одним документом).

За видами відправлення, тобто з урахуванням розміру партії, що відправляється по залізниці, виділяють перевезення:

- дрібними відправленнями - вони мають місце тоді, коли партія вантажів, пред'явлених до перевезення за одним перевізним документом, не потребує надання окремого вагона (в масу відправлення включається маса вантажу, тари або упаковки, а також маса належних перевізних пристосувань). Перевезення дрібними відправленнями здійснюють, як правило, у збірному універсальному вагоні. В такому вагоні дрібні партії вантажу, які належать різним вантажовідправникам, об'єднуються в одну вагонну партію з оформленням перевезення за окремими залізничними накладними;

- вагонні відправлення - вагонним відправленням вважається партія вантажу, пред'явлена за однією залізничною накладною, для перевезення якої надається окремий вагон;

- контейнерні відправлення - контейнерним відправленням вважається вантаж, який пред'явлений за одним перевізним документом для перевезення в контейнері, або контейнер в порожньому стані.

В практиці залізничних перевезень виділяють також перевезення групами вагонів і перевезення маршрутами.

Залежно від швидкості всі залізничні вантажні перевезення поділяються на:

- перевезення вантажною швидкістю (її забезпечують всі вантажні поїзди). При перевезеннях більшості звичайних вантажів в універсальних вагонах дрібними відправленнями її умовно приймають у розмірі 180 км за добу; вагонними відправленнями - 330 км за добу, маршрутними - 550 км за добу;

- перевезення великою швидкістю (в швидких поїздах в одному напрямку). Застосовується для перевезень вантажів з обмеженими термінами зберігання, для перевезень цінних вантажів, інших вантажів за бажанням вантажовідправника і за узгодженням то залізницею. При таких перевезеннях норма пробігу вагона з вантажем становлять від 550 км за добу (при перевезеннях дрібними відправленнями) до 660 км за добу (при перевезеннях у вагоні рефрижераторі);

- перевезення багажною швидкістю (у вантажних вагонах пасажирських поїздів). У цьому разі швидкість перевезення залежить від розкладу руху конкретного пасажирського поїзда.

Транспортна залізнична накладна і квитанція про прийняття вантажу, які видаються вантажовідправникові, підтверджують укладення договору перевезення вантажу, за яким залізниця зобов'язується вчасно і в цілісності доставити вантаж на залізничну станцію призначення з дотриманням умов його перевезення і видати вантаж вантажоодержувачеві, а вантажовідправник - оплатити це перевезення.

Технологічний процес перевезення вантажів залізницею включає такі технологічні операції:

- подача вагонів під завантаження;
- пред'явлення вантажу до відправки;
- завантажування вантажу у вагон;
- безпосередньо перевезення і супровід вантажу в дорозі;
- операції з прибуття вантажів.

Виконання цих операцій проводиться після того, як вантажовідправник підготує вантаж до відвантаження. Перед подачею вантажів до перевезення вантажовідправник зобов'язаний запакувати товари належної якості у стандартну транспортну тару (якщо вантаж відправляється в контейнері - інша транспортна тара не обов'язкова). На тарні одиниці та поштучні вантажі обов'язково наноситься транспортне маркування і, якщо потрібно, спеціальні знаки та написи, які попереджують виконавців робіт з вантажами про способи поводження з ними ("Верх, не кантувати", "Обережно, крихке", "Центр ваги"). У транспортному (відправницькому) маркуванні повинні бути зазначені найменування вантажовідправника і вантажоодержувача, станцій відправлення та призначення, порядкові номери вантажних місць, маса вантажу. Відповідальність за правильність підготовки вантажів до перевезення несе вантажовідправник; якщо вантажі запаковані з порушенням вимог стандартів, залізниця має право відмовитися від їх приймання до перевезення.

Підготовлені до перевезення вантажі завозяться на станцію залізниці або ж відправляються безпосередньо з під'їзних колій вантажовідправника (для цього на колію не загального користування подаються порожні вагони). В останньому разі станція залізниці не пізніше ніж за 2 години до подачі порожніх вагонів (чи контейнерів) під завантаження повинна повідомити вантажовідправника.

Під завантаження повинні подаватися справні, очищені всередині та назовні, за потреби - продезінфіковані, придатні для перевезення конкретних вантажів вагони. Перед завантаженням працівники відправника повинні перевірити справність поданого вагона, оскільки в разі пошкоджень чи псування вантажів, що перевозяться у несправному вагоні, відповідальність несе відправник. Особливу увагу потрібно звертати на вагони для перевезення вантажів з обмеженими термінами зберігання - ізотермічні вагони, вагони-рефрижератори, які повинні забезпечувати підтримання необхідного температурного режиму. Відправник має право відмовитися від несправного вагона (непридатного в технічному або в комерційному плат) і вимагати його заміни.

Завантаження вантажів у вагони (і на автомобілі для завезення на станцію відправлення), а також вивантажування з них може проводитися вантажовідправником або вантажоодержувачем, а в установлених Статутом залізниць України випадках - силами залізничної станції.

Під час завантаження вантажів у вагони і контейнери потрібно враховувати їх вантажопідйомність і не допускати її перевищення; завантажувати вагон необхідно до висоти його бортів. Укладаючи вантажі у вагони, потрібно враховувати технічні вимоги розміщування вантажів у вагонах і контейнерах, закріплювати вантажі для запобігання їх переміщенню під час транспортування. Для скорочення тривалості виконання навантажувальних операцій рекомендується широко застосовувати відповідні засоби механізації. Це тим більше важливо, що встановлено спеціальні терміни завантаження (і розвантаження) вагонів, за недодержання яких передбачені штрафні санкції.

Завантажені вагони (контейнери) повинні бути опломбовані залізницею або відправником. Як правило, вантажі відправляються:

- за пломбами відправника - коли вантаж завантажений і зважений засобами відправника;
- за пломбами залізниці - коли вагон завантажується і зважений її засобами.

Зміст відтисків пломб і їх кількість повинні вказуватись у супровідних документах і в накладній, котра залишається на станції. Порядок пломбування вагонів і контейнерів запірно-пломбувальними пристроями встановлюється правилами перевезення вантажів залізницею.

Як правило, на під'їзних коліях відправника вантажі завантажуються власними силами і засобами вантажовідправника; на станції залізниці завантаження вантажів здійснюється силами і засобами залізниці (за винятком вантажів з обмеженими термінами зберігання, великогабаритних вантажів і важковагових (масою понад 0,5 т) вантажів, які завантажує відправник); завантаження вантажів у контейнери здійснюється силами і засобами відправника, а їх вивантаження з контейнерів - силами і засобами вантажоодержувача. Нормативними документами передбачено можливість

виконання всіх вантажних робіт силами залізниці на оплатній основі відповідно до договору між вантажовідправником та залізницею.

Як правило, до моменту відвантаження вантажів вантажовідправник повинен внести оплату за перевезення вантажів та інші передбачені платежі, в іншому разі залізниця може затримати відправлення вантажу.

Оплата перевезень вантажів залізницями визначається за регульованими або договірними тарифами залежно від кількості вантажів, виду відправлення, відстані та швидкості перевезення, виду використовуваного вагона та його належності (вагони Укрзалізниці чи орендовані або приватні вагони). Крім тарифних ставок застосовуються також тарифні збори (за зберігання товарів на складах, за зважування вантажу, за подачу вагонів на під'їзні коли, за дезінфекцію, за супровід вантажів тощо).

На підтвердження факту прийняття вантажу до перевезення відправнику вручається вантажна квитанція (квитанція в прийомі вантажу до перевезення), яка разом з рахунком на оплату товарів відправляється одержувачеві товару. Остаточний розрахунок за перевезення проводиться вантажоодержувачем після прибуття вантажу на станцію призначення до дати видачі вантажу.

Залізниця зобов'язана забезпечувати доставку вантажів за призначенням і в обумовлені терміни. Терміни перебування вантажу в дорозі розраховуються за нормами добового пробігу вантажів, які залежать від виду вагону, виду відправлення, характеру вантажу, швидкості доставки і відстані перевезення. Крім того, додатково виділяється час на виконання операцій, пов'язаних з відвантаженням та прибуттям вантажу і на виконання додаткових операцій над вантажами в процесі їх доставки (наприклад, при переадресуванні вантажів, нагромадженні і сортуванні на вантажосортувальних платформах дрібних і контейнерних відправлень до вагонної норми та ін.).

Загальний нормативний термін доставки вантажу включає час на операції з відвантаження та прибуття вантажу, час на додаткові операції (за потреби) вантажів і час на безпосереднє перевезення вантажу до станції призначення і розраховується за формулою:

$$T_{\text{заг}} = T_{\text{в.п}} + T_{\text{дод}} + \frac{S}{N_{\text{п}}},$$

де $T_{\text{заг}}$ - загальний нормативний час доставки вантажу, діб;

$T_{\text{в.п}}$ - час на виконання операцій з відправлення та прибуття вантажу, діб (при будь-якому виді відправлення на дані операції виділяється 1 доба);

$T_{\text{дод}}$ - час на виконання додаткових операцій з вантажами, діб;

S - відстань перевезення, км;

$N_{\text{п}}$ - норма пробігу вагона за добу, км.

Відрахунок терміну доставки вантажу проводиться з 24 год. дня приймання його до перевезення. Дата приймання вантажу до перевезення і дата завершення терміну доставки мають бути вказані у вантажній квитанції.

Вантажі вважаються доставленими вчасно, якщо на станції призначення вони вивантажені залізницею, про що повідомлено вантажоодержувача, або якщо вагони (контейнери) з вантажами подані для вивантаження вантажоодержувачем до закінчення встановленого терміну доставки. Статутом залізниць України передбачено матеріальну відповідальність залізниці за недотримання термінів доставки вантажів.

За несвоєчасну доставку вантажів і порожніх вагонів, що належать підприємствам, організаціям, установам, громадянам-суб'єктам підприємницької діяльності або орендованих ними, залізниця сплачує одержувачу штраф (якщо не доведе, що прострочення сталося не з її вини) у розмірі:

- 10 % проїзної плати - за прострочення на 2 доби;
- 20 % проїзної плати - за прострочення на 3 доби;
- 30 % проїзної плати - за прострочення на 4 і більше діб.

Зазначений штраф не сплачується, якщо вантаж не було вивезено одержувачем зі станції впродовж доби після одержання повідомлення про прибуття вантажу або якщо в цей самий термін одержувач не розкредитує перевізні документи на вантаж, що прибув.

Операції з прибуття вантажу включають:

- повідомлення вантажоодержувача про прибуття вантажу на його адресу;
- оформлення документів на право одержання вантажів;
- приймання вантажу від транспортного підприємства.

Залізнична станція повинна повідомити вантажоодержувача про прибуття вантажу на його адресу в той самий день, але не пізніше від 12 год. наступного дня. Повідомлення про час подачі вагонів (контейнерів) з вантажами до місця вивантажування їх вантажоодержувачем має бути зроблене станцією залізниці не пізніше ніж за 2 години до оголошеної подачі вагонів (контейнерів).

Видавання вантажів може здійснюватися не тільки способом видачі вагонів чи контейнерів з пристанційного складу або іншого вантажного сховища, але й через подачу вагонів на під'їзні шляхи вантажоодержувача.

Вантажі, що прибули, зберігаються на станції безкоштовно протягом доби. Цей термін обчислюється з 24-ї години дати вивантаження вантажу (контейнера) засобами залізниці або з 24-ї години дати подачі вагонів під вивантаження засобами одержувача. Одержувач зобов'язаний за цей час прийняти й вивезти зі станції вантаж, що надійшов на його адресу. За зберігання вантажу на станції понад зазначений термін справляється плата, встановлена тарифами.

Для отримання вантажу представник вантажоодержувача повинен звернутися в товарну контору станції і пред'явити відповідне доручення. У товарній конторі перевіряється правильність і повнота нарахування плати за перевезення, оплачуються додаткові операції з вантажем та ін. Після остаточного розрахунку представникові одержувача видається накладна, на

зворотному боці якої календарним штемпелем засвідчується час оформлення видачі вантажу. Вантаж видається вагарем після надання йому оформленої накладної.

Приймання вантажів від станції залізниці може проводитися на складах станції або безпосередньо з вагонів, а також безпосередньо на складах вантажоодержувача, які мають під'їзні колії. Приймаючи вантаж, представник одержувача зобов'язаний перевірити, чи забезпечене його збереження під час перевезення. При цьому він перевіряє стан (справність) вагона, цілісність пломб і відтиски на них, справність тари й упаковки, відповідність даних у накладній та за маркуванням фактичній кількості місць, масі, якості товарів, проводить внутрішній огляд вагона та стану укладання в ньому вантажів тощо.

Участь залізниці в процесі приймання вантажу залежить від того, за чиїми пломбами (залізниці чи вантажовідправника) прибув вагон (контейнер). При прибутті вантажів у справних вагонах з непошкодженими пломбами вантажовідправника зважування вантажів не проводиться, що зазначається у транспортній залізничній накладній. Після цього представник вантажоодержувача розписується в дорожній відомості, отримує вагон (контейнер) та організовує даліші операції з вантажами відповідно до прийнятої транспортно-технологічної схеми.

Якщо вантажі прибули у вагоні (контейнері) за пломбами залізниці, вантажоодержувач зобов'язаний вимагати перевірки маси вантажів, кількості місць і якісного стану вантажу навіть у разі прибуття вантажу за цілими непошкодженими пломбами.

Також залізниця зобов'язана перевірити вантажі в разі:

- прибуття вантажів, які були завантажені силами й засобами вантажовідправника і за його пломбами, якщо на станції призначення виявлена несправність вагона або пошкодження пломб;
- прибуття вантажу з ознаками нестачі, псування або пошкодження під час перевезення у відкритому рухомому складі;
- прибуття вантажів з обмеженими термінами зберігання з порушеннями встановлених термінів доставки або з порушенням температурного режиму при перевезенні вантажу в рефрижераторному вагоні;
- видачі вантажу, який був вивантажений станцією залізниці в місцях загального користування.

Вантажі, які надійшли дрібними відправленнями, приймаються за масою, кількістю місць і їх станом з участю представника залізниці.

При виявленні порушень представник одержувача зобов'язаний вимагати оформлення і видання йому комерційного акта. Якщо залізниця відмовляється від складання комерційного акта, то вантажоодержувач протягом 24 годин повинен подати заяву-скаргу на ім'я начальника відділку або начальника Управління залізниці через начальника станції, а приймання вантажу проводити з участю представника незацікавленої організації, громадськості або транспортної міліції. При встановленні розбіжностей у

кількості (якості) заповнюється відповідний акт про встановлення розбіжностей у кількості (якості) при прийманні товарів. Відповідь на заяву-скаргу про відмову у складанні комерційного акта начальник відділку залізниці зобов'язаний дати протягом 3 діб (по товарах з обмеженими термінами зберігання - протягом 24 годин).

Комерційні акти, оформлені на спеціальних бланках у 3 примірниках, підписуються начальником станції, завідувачем вантажного двору, особою, що проводила зважування вантажу, вантажоодержувачем. Перший примірник комерційного акта передається у відповідну службу залізниці, 2-й примірник, видається вантажоодержувачу, 3-й примірник зберігається у справах станції. Комерційний акт є основним документом, на підставі якого можуть пред'являтися претензії на втрати і кодування залізницею матеріальних збитків. В окремих випадках заповнюються також акт загальної форми і технічний акт.

Крім претензій за нестачу чи пошкодження вантажів при перевезенні замовники можуть пред'являти до залізниці претензії за прострочення терміну доставки вантажів, за неподання вагонів або контейнерів, за перебір проїзних платежів тощо. Розміри відповідних штрафів передбачені Статутом залізниць України.

Таблиця 7.1. Умови оформлення актів на транспорті

Комерційний акт складається у випадках, якщо:	Акт загальної форми складається у випадках, якщо:	Акт про технічний стан вагона складається у випадках, якщо:
<ul style="list-style-type: none"> - фактична назва, маса, кількість місць не відповідають даним супровідних документів; - вантаж зіпсований або пошкоджений, в т.ч. внаслідок порушення правил, умов і термінів перевезення; - вантажі прибули без документів або документи прибули без вантажу; - залізниця повертає викрадені вантажі 	<ul style="list-style-type: none"> - немає супровідних документів; - немає пломб; - зміст відтисків пломб не відповідає даним супровідних документів 	<ul style="list-style-type: none"> - вагон або контейнер пошкоджений; - вантаж зіпсований через несправність вагона або контейнера; - виявлене, витікання у вагоні, контейнері

Прийняті вантажі мають бути вчасно вивантажені з вагона (контейнера). Операції розвантаження вагонів можуть здійснюватись силами і засобами як вантажоодержувача, так і залізниці. Терміни розвантаження встановлюються чинними нормативними документами і залежать від виду вантажу, способу розвантаження (механізований або ручний) тощо. Тривалість простою вагона під розвантаженням визначається від моменту подачі вагона під розвантажування і закінчуючи моментом отримання станцією залізниці повідомлення вантажоодержувача про готовність вагонів до прибирання. Вантажоодержувачі зобов'язані забезпечувати цілодобове розвантажування вагонів (в тому числі - в святкові та вихідні дні) для того, щоб не допускати понаднормативних простоїв транспортних засобів.